

ความสัมพันธ์หญิงชายภายใต้ กระแสการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม¹

Gender Relations in Cultural Tourism.

รัชชนก ชำนาญมาก²
Rukchanok Chumnanmak

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอพลวัตความสัมพันธ์หญิงชาย ตามจารีตท้องถิ่นของชุมชนชาวผู้ไทย ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งในภาคอีสานท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในบริบทของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน และกลไกที่หญิงและชายนำมาใช้ในการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมภายใต้ปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรมของธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ภาพ สาธิตการปั่นฝ้าย โดยกลุ่มสตรีผู้ไทยโคกโก่ง

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา โดยได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ภายใต้ชุดโครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต สกว. ด้านมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์ในกลุ่มหัวข้อวิจัย “การจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนชาติพันธุ์และชุมชนชายแดนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณแหล่งทุนเป็นอย่างยิ่ง อนึ่ง ความเห็นในรายงานผลการวิจัยเป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป

² ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ผศ.ดร.เยาวลักษณ์ อภิชาติวิมลภ อธิการย์ที่ปรึกษาและเป็นหัวหน้าชุดโครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต สกว. และ ดร.มณีมีย์ ทองอยู่ และ อ.พัชรินทร์ ลากานันท์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์

การศึกษาพบว่า การที่ชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทย ถูกดึงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการพัฒนาของรัฐในรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในระบบการผลิต รวมถึงจารีตประเพณี และความสัมพันธ์หญิงชายในชุมชนชาวผู้ไทยมีการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตในชีวิต ได้ผนวกเอาระบบการผลิตภาคบริการในรูปแบบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มาปรับใช้ควบคู่กับการผลิตในภาคการเกษตรซึ่งเป็นระบบการผลิตแบบดั้งเดิมของชุมชน มีการปรับเปลี่ยนจารีตประเพณีเกี่ยวกับการแบ่งพื้นที่ในชุมชน ผู้หญิงชาวผู้ไทยจากเดิมที่เคยมีบทบาทในพื้นที่ส่วนตัวหรือที่บ้าน กลายเป็นผู้ที่มีบทบาทในพื้นที่สาธารณะ โดยมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน งานของผู้หญิงซึ่งเป็นการทำในพื้นที่ส่วนตัวและถือเป็นงานที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้มาสู่ครัวเรือน กลายเป็นงานบริการแก่นักท่องเที่ยวที่นำมาซึ่งรายได้และมีมูลค่าทางเศรษฐกิจต่อครัวเรือนและต่อชุมชน รวมถึงความสัมพันธ์หญิงชายในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นไปอย่างเกื้อกูลและเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน

Abstract

This research concerns social change in gender relationships among the Phuthai, an ethnic group in Northeast Thailand. The new context of socio-economic and modern culture, along with commercial cultural management and cultural tourism, have reshaped social relations between men and women. The Phuthai community is involved in one of the programs within the Thai government's economic development policy aimed at communal cultural tourism. This project affects the community in its productive systems, social norms, and gender relations. The Phuthai people have changed their ways of making a living. They have adopted selling services in the tourism industry combined with traditional land cultivation practices.

The traditional spatial usage among women in the community has also changed. Phuthai women used to be "inside" the house, but now they are "outside," i.e., in public. They participate directly in economic activity. The traditional work of the Phuthai woman within her own space formerly was not involved with the family's monetary income. Now her work situation/space has changed to provide services for tourists, which contributes directly to the family's income, thus playing a major economic role for the family and the community. At the same time, the relationships between Phuthai women and men, as generated in the context of cultural tourism, have been both rebalanced and beneficial.

บทนำ

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์หญิงชาย อันเป็นผลมาจากการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาผ่านประสบการณ์ของบ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นหมู่บ้านของชาวไทยที่ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานเป็นเวลากว่าร้อยปีและเป็นหมู่บ้านชาวไทย ที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเอาไว้ได้เป็นอย่างดี มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสมที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ในเรื่องความแตกต่างของจารีตประเพณี วิถีชีวิต ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม โดยท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรมที่แปลกและโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ สามารถนำมาใช้เป็นสิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยวได้ (Greenwood, 1982; Howell, 1993; Pigram, 1993)

หมู่บ้านโคกโก่งเป็นหมู่บ้านชาวไทย ที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อพัฒนาเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมชาวไทยเพื่อจัดการท่องเที่ยวแบบ Home Stay (สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์, 2545) และเป็นหมู่บ้านเป้าหมายของการท่องเที่ยวที่ทั้งภาครัฐและเอกชนมุ่งส่งเสริมให้ความรู้แก่ชุมชนในด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งพัฒนาอาชีพให้กับคนในหมู่บ้านจนประสบผลสำเร็จในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ในการบริหารจัดการและการบริการที่พิกในลักษณะ Home Stay อีกทั้งได้รับรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวยอดเยี่ยมหรือรางวัลกินรีประจำปี พ.ศ. 2543 จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ประภาส อินทนปสาสน์, 2546)

จากสภาพการเปลี่ยนแปลงของชุมชนดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจทำการศึกษาว่า การเปลี่ยนแปลงของชุมชนเพื่อรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีผลต่อบทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายในชุมชนชาวไทยหรือไม่ โดยที่ผู้หญิงยังคงมีหน้าที่ที่ผูกติดกับงานในครัวเรือน แต่งานดังกล่าวที่นำมาซึ่งรายได้จะมีผลต่อการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ของหญิงชายชาวไทยหรือไม่อย่างไร

ความเป็นมาของชุมชนชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่ง

งานของสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (ติสโส อ้วน) (อ้างในพิเชฐ สายพันธ์, 2545) กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของชาวผู้ไทยว่า³ กลุ่มชาติพันธุ์ของชาวผู้ไทยในอดีตเป็นชนชาติไทยสาขาหนึ่ง เดิมอาศัยอยู่ในบริเวณเมืองแตงและเมืองไล ในแคว้นสิบสองจุไทย พื้นที่บริเวณนี้เป็นป่าเขาไม่อุดมสมบูรณ์ รวมทั้งยังเป็นดินแดนที่อยู่ในการปกครองที่มีความคับแค้นอยู่ถึง 3 ฝ่าย คือ จีน หลวงพระบาง และญวน เมื่อเกิดสงครามระหว่างจีน ญวน และหลวงพระบาง การยกทัพจะต้องเดินทางผ่านดินแดนสิบสองจุไท ทำให้ชาวผู้ไทยได้รับความเดือดร้อนจากการทำสงคราม จนกระทั่งถึงสมัยพระเจ้าตากสิน เจ้ากรุงธนบุรี เมืองหลวงพระบางและเมืองเวียงจันทน์ของลาวได้ตกอยู่ใต้การปกครองของไทย ทำให้มีการกวาดต้อนผู้คนรวมทั้งชาวผู้ไทยมาอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุดังกล่าวชาวผู้ไทยจึงได้อพยพมาอยู่ในประเทศลาวฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขง ที่เมืองน่าน้อยฮ้อยหนู ต่อมาเมืองน่าน้อยฮ้อยหนูเกิดความแห้งแล้ง สืบเนื่องกับมีเหตุการณ์ความวุ่นวายไม่สงบในชุมชนชาวผู้ไทย ท้าวกำผู้เป็นหัวหน้าชาวผู้ไทย จึงได้รวบรวมชาวผู้ไทยประมาณหมื่นเศษ อพยพไปขอขึ้นกับเจ้าอนุวงศ์ และตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองวัง ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนใต้ของลาว

สมัยรัชกาลที่สาม ไทยได้ยกทัพไปตีเมืองเวียงจันทน์ และตีเมืองวังได้ ชาวผู้ไทยจึงได้อพยพติดตามกองทัพไทย มาตั้งรกรากอยู่แถบจังหวัดนครพนม สกลนคร แล้วแยกกันอพยพไปตามสายเครือญาติและผู้นำ เช่น ผู้ไทยที่อพยพมาอยู่ในเขตมุกดาหาร อำเภอคำชะอี อำเภอนิคมคำสร้อย และสันนิษฐานว่า ผู้ไทยสายนี้เองที่ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านโคกโก่ง ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอ

³ ในงานการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์หญิงชาย ภายใต้กระแสรองท่งเกี่ยวเชิงวัฒนธรรม มีข้อถกเถียงเบื้องต้นว่าข้าพเจ้าใช้คำว่า “ผู้ไทย” แทนกลุ่มชาติพันธุ์ “ผู้ไทย” “ผู้ไท” “ภูไท” หรือ “ภูไทย” ซึ่งมีนัยความหมายว่า เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยที่เดิมมีถิ่นฐานอยู่ทางตอนใต้ของจีน และอพยพเรื่อยมา จนเข้ามาตั้งรกรากอยู่ในประเทศไทยในปัจจุบัน โดยมีความนิยมที่จะใช้คำว่า “ผู้ไทย” ที่เป็นไปอย่างกว้างขวาง จากข้อกำหนดของทางราชการ และได้รับการรับรองว่าเป็นภาษาเขียนที่ถูกต้องในฐานะที่เป็นภาษาราชการเอกสารของทางราชการใช้คำนี้ตรงกัน นับตั้งแต่พงศาวดาร พจนานุกรม และสารานุกรม (พิเชฐ สายพันธ์, 2545)

กุฉินารายณ์ในปัจจุบัน (สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์, 2545) อำเภอกุฉินารายณ์ เดิมได้รับการยกฐานะเป็นเมืองตรี มีชื่อว่า “กุศลินารายณ์” ตั้งอยู่ที่บ้านกุศลิน (ปัจจุบัน คือ บ้านคุ้มเก่าอำเภอลำทะเมนชัย) โดยมีพระริเบศวรชาเป็นเจ้าเมืองคนแรก

ในปี พ.ศ. 2432 ได้มีชาวยุโรปเข้ามาตั้งบ้านค้าเฮ้ ในปัจจุบัน คือ บ้านโนนน้ำค้ำ ตำบลหนองสูง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดมุกดาหาร ได้อพยพมา 2 ครอบครัว ประมาณ 19 คน มีนายอุปชัยไม่ทราบนามสกุลเป็นหัวหน้า ได้เข้ามาตั้งหมู่บ้านอยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านโคกโก่งในปัจจุบันชื่อว่า หมู่บ้านทุ่งบักเฒ่า ต่อมาอีก 2 ปี ได้มีชนเผ่ากุลา ประมาณ 10 คน ได้อพยพเข้ามาสมทบ พวกกุลากลุ่มนี้ได้นำฝิ่นเข้ามาในหมู่บ้าน ทำการปล้นจีชาวบ้านในละแวกใกล้เคียง สร้างความเดือดร้อนให้ชาวบ้าน ทางกรมต้องเข้ามาปราบปราม พวกกุลาก็ได้หลบหนีไป หลังจากนั้นชาวบ้านได้อพยพกลับไปหมู่บ้านเดิม คือ บ้านคำเฮ้ ส่วนบ้านทุ่งบักเฒ่าจึงเป็นหมู่บ้านร้าง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2449 ชาวบ้านคำเฮ้ที่เคยอาศัยอยู่บ้านทุ่งบักเฒ่าได้รวบรวมพรรคพวก และเรียกรไกรเงินคนละ 1 บาท เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปตั้งหมู่บ้านใหม่กับพระยาชัยสุนทร ที่มณฑลอุดร ทางกรมให้ชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านโคกโก่ง” คำว่า “โคกโก่ง” มาจาก 2 คำ “โคก” หรือดงในความหมายของภาษาอีสาน แปลว่า พื้นที่ป่า คำพูดที่มักจะได้ยินจนคุ้นเคยของชาวอีสาน เช่น ไปเก็บเห็ดอยู่ในโคก แปลว่า ไปเก็บเห็ดอยู่ในป่า คำว่า “โก่ง” เป็นลักษณะของสิ่งที่โค้งงอ อันจะเห็นได้จากชุมชนนี้มีสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาล้อมรอบ 3 ด้าน โอบล้อมหมู่บ้านไว้เหมือนเป็นกำแพง

ชุมชนผู้ไทยบ้านโคกโก่ง มีนายเจ้าชินเป็นผู้ใหญ่บ้านอยู่ในตำแหน่งได้ 2 ปี ก็ถูกฆ่าตาย นายกินรีเป็นผู้ใหญ่บ้านคนถัดมา อยู่ในตำแหน่งได้ 2 ปี ชาวบ้านได้ล้มป่วยตายโดยไม่ทราบสาเหตุ ชาวบ้านจึงได้ย้ายหมู่บ้านมาอยู่ทางด้านทิศเหนือคนละฝั่งกับหมู่บ้านเดิม ซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้าน ในปัจจุบันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2458 ต่อมาปี พ.ศ. 2460 นายโพธิ์ อัจฉริยะ เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีนายสวย ทองดี เป็นผู้ใหญ่บ้านในลำดับต่อมา

ในปี พ.ศ. 2477 ได้มีประชาชน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านโคกโก่ง บ้านห้วยแดง บ้านชุมขี้ยาง ได้รับความเดือดร้อนในการติดต่อกับทางราชการเนื่องจากระยะทาง

อยู่ไกล จึงได้ตกลงกันขอแยกออกจากอำเภอมุกดาหาร จังหวัดนครพนมในสมัยนั้น มาขึ้นกับตำบลจุมจัง อำเภอภูผารายณ์ จังหวัดมหาสารคาม ในสมัยนั้น มีนายอำเภอ ชื่อ นายขุนศรีศุภพัฒน์ มีปลัดอำเภอมุกดาหารฝ่ายขวาชื่อ นายพราย เป็นผู้แบ่งเขต ต่อมาในปี พ.ศ. 2482 ทางราชการจึงได้อนุมัติให้หมู่บ้านนี้ ออกจากจังหวัด มหาสารคามมาขึ้นกับจังหวัดกาฬสินธุ์ ปัจจุบันมีนายสีเทอด ไตรยะวงษ์ เป็น ผู้ใหญ่บ้าน (สีเทอด ไตรยะวงษ์, 2549 : สัมภาษณ์)

การผลิตภาคการเกษตรของครัวเรือนบ้านโคกโก่ง

บ้านโคกโก่ง ตำบลลุดหัว อำเภอภูผารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นหมู่บ้าน ของชาวไทย ที่ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานเป็นเวลานานร่วมร้อยปี ชาวไทยโคกโก่ง มีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ระบบเศรษฐกิจของหมู่บ้านโคกโก่ง ในอดีตเป็นการผลิตแบบพึ่งตนเอง คือ สร้างผลผลิตเพื่อยังชีพในครอบครัว เช่น การปลูกข้าว การทอผ้า การจักสานเครื่องใช้สอย ปลูกผักสวนครัว ไม่นิยมขาย แต่มีการแลกเปลี่ยนสิ่งของที่จำเป็น

นอกจากอาชีพทางด้านเกษตรกรรมที่กล่าวมานั้น ยังมีการเลี้ยงสัตว์บ้าง แต่ไม่นิยมเลี้ยงเป็นอาชีพหลัก สัตว์เลี้ยงส่วนมากเป็นสัตว์ตามสภาพท้องถิ่น เช่น วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ โดยวัว ควายในอดีตเป็นการเลี้ยงไว้เพื่อใช้งานในไร่ นา แต่ปัจจุบันมีการเลี้ยงเพื่อการขายเพิ่มมากขึ้น

ปัจจุบันเกษตรกรในบ้านโคกโก่ง เป็นการผลิตที่ตอบสนองความต้องการ ของตลาดภายนอกชุมชน มีกรรมวิธีการผลิตโดยนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้มาก ยิ่งขึ้น เครื่องมือสมัยใหม่ที่นำมาใช้ใหม่เพื่อการเพาะปลูกทางการเกษตร ได้แก่ รถไถนาเดินตาม รถแทรกเตอร์ เครื่องสูบน้ำ เครื่องตัดหญ้า และเครื่องพ่นยา

ความสัมพันธ์หญิงชายตามจารีตดั้งเดิมของชาวไทย

ผลการวิจัยพบว่า สังคมผู้ไทยมีโครงสร้างครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัว ขยายและอยู่กินกันแบบผัวเดียวเมียเดียว และนิยมแต่งงานกันกับคนในหมู่บ้าน

เดียวกันหรือในกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยด้วยกันเพราะมีความเข้าใจกันและนับถือผีเดียวกัน ส่วนของที่อยู่อาศัยหลังการแต่งงาน ตามจารีตดั้งเดิมของชาวผู้ไทยพบว่า โดยมากแล้วฝ่ายชายต้องเข้าไปอยู่กับที่บ้านฝ่ายหญิง เป็นลักษณะการเข้าอยู่อาศัยแบบมาตาลัย (Matrilocal) คือ หลังจากแต่งงานแล้วคู่สามีภรรยาจะไปอาศัยอยู่ในครอบครัวของพ่อแม่ฝ่ายหญิง เมื่อแต่งงานหลายปี มีบุตร และสั่งสมทรัพย์สินเงินทอง พอมีฐานะจึงจะแยกออกไปตั้งครัวเรือนของตน ผู้ชายจะได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำครอบครัว

ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่ง ในครอบครัวผู้เป็นพ่อจะมีสถานภาพสูงที่สุดในครอบครัว รองลงมา คือ แม่ ลูกคนโต และลูกคนถัดมาลดหลั่นสถานภาพไปตามลำดับ ในการสืบมรดกนั้น ในอดีตมักจะให้ผู้ชาย เพราะผู้ชายจะเป็นหลักในการสืบสายตระกูล ส่วนลูกผู้หญิงต้องไปสมรสสร้างกับสามี

ในประเด็นของบทบาทของสมาชิกในครอบครัว พบว่า สามีมีบทบาทในการเป็นผู้นำครอบครัวต้องดูแลให้ความคุ้มครองแก่ภรรยาและบุตร ปฏิบัติตนเป็นสามีที่ดีของภรรยา เป็นพ่อที่ดีแก่บุตร ต้องให้ความเคารพ ให้การดูแลเอาใจใส่ให้การเลี้ยงดูพ่อแม่ของตนเอง โดยในวันแต่งงานผู้ชายจะได้รับการอบรมก่อนจะเข้าพาขวัญ คือ ฝ่ายลูกตา ซึ่งก็คือญาติฝ่ายเจ้าสาวจะ “เมีย่น” คือ กล่าวสั่งสอนในทุกๆ ด้านให้เป็นพ่อเรือนที่ดีมีความขยันหมั่นเพียรในการสร้างครอบครัว

ภรรยามีบทบาทไม่น้อยกว่าสามี รับภาระหน้าที่ในการดูแลงานบ้าน เช่น เลี้ยงลูก หุงหาอาหาร ตักน้ำต้ำข้าว ซักเสื้อผ้า เก็บกวาดเหย้าเรือน จัดหาเครื่องนุ่งห่ม นอกจากนี้ที่ดังกล่าวภรยายังไปช่วยงานสามีนอกบ้านด้วย เช่น งานในไร่นา ผู้หญิงผู้ไทยมีหน้าที่ในการเลี้ยงดูอบรมลูก เพราะเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับลูกมากกว่าสามี บทบาทของสามี ภรยาดังกล่าวเป็นไปตามการอบบรมขัดเกลาที่ปฏิบัติยืตือสืบต่อกันมาจนกลายเป็นจารีตของท้องถิ่น สอดคล้องกับงานของปราณี วงษ์เทศ (2544) ได้ให้นิยาม “งานบ้าน” ไว้ว่า เป็นสถาบันที่เล็กที่สุดและเป็นกิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นอย่างใกล้ชิดรอบๆ แม่ (หนึ่งหรือหลายคน) กับลูกๆ ของตน สอดคล้องกับงานของบัวพันธ์ พรหมพักพิง (2542) ที่ให้คำอธิบาย

เพิ่มเติมเกี่ยวกับ “งานบ้าน” ในความหมายที่รวมถึงถึงกิจกรรม การโอบอุ้มคุ้มครอง การผลิต (reproduction) เช่น การดูแลผู้ป่วยและเด็ก การทำงานบ้าน และการหุงหาอาหาร ส่วน “งานนอกบ้านหรืองานสาธารณะ” หมายถึง กิจกรรมต่างๆ สถาบัน และรูปแบบของความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับตำแหน่ง องค์กร หรือกลุ่มในสังคม

ความสัมพันธ์หญิงชายตามจารีตดั้งเดิมของชาวผู้ไทย พบว่า มีลักษณะที่สอดคล้องงานที่ได้ให้ภาพรวมของการศึกษาเกี่ยวกับ Gender หรือ เพศภาวะ หรือสถานะทางเพศของสุชาติ ทวีสิทธิ์ (2547) กล่าวถึงกระบวนการทัศน์ที่ใช้อธิบายระบบเพศภาวะโดยผลการวิจัยให้ภาพที่สอดคล้องกระบวนการประกอบสร้างทางวัฒนธรรม (Cultural Constructionist) โดยมองว่าเพศภาวะเป็นระบบสัญลักษณ์และโครงสร้างส่วนบน เป็นผลผลิตของประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ศาสนา ชนชั้น อุดมการณ์ รวมถึงระบบเศรษฐกิจเฉพาะท้องถิ่น การจะทำความเข้าใจความสัมพันธ์ด้านเพศภาวะ จึงต้องอาศัยการตีความหมายในบริบทโครงสร้างสังคมวัฒนธรรม เหล่านี้ควบคู่กันไป

การแบ่งงานกันทำระหว่างหญิงชายในจารีตดั้งเดิมของชาวผู้ไทย ได้มีการแบ่งงานและหน้าที่สำหรับหญิงชาย โดยผู้หญิงมีหน้าที่ในด้านการบ้านการเรือน ได้แก่ การตำข้าว ตักน้ำ ทำอาหาร เลี้ยงลูก การสร้างผลผลิตเพื่อการยังชีพ เช่น บั้นฝ้าย บั้นไหม ทอผ้า รวมทั้งงานการผลิตในไร่นา เลี้ยงสัตว์ และหาอาหารที่มีตามธรรมชาติ ในขณะที่หน้าที่และงานของผู้ชาย ตามจารีตของชาวผู้ไทย ซึ่งถือว่าเป็นงานของพ่อบ้าน ได้แก่ การสร้างบ้านเรือน การทำนา ทำสวน ทำไร่ คำขาย งานช่างฝีมือหัตถกรรม การจักสาน แกะสลักต่างๆ รวมถึงหน้าที่ในการบวชเรียนศึกษาธรรมะ

ชาวผู้ไทยยังคงยึดมั่นในจารีต และความเชื่อดั้งเดิมที่มีการสืบทอดกันมา การดำเนินชีวิตในขั้นตอนนี้ การทำมาหากิน กิจกรรมประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ในชุมชน ผู้หญิงและผู้ชายต่างมีพื้นที่ในการแสดงบทบาทแตกต่างกันออกไป คือ ผู้ชายมีบทบาทอยู่ในพื้นที่สาธารณะ ออกมามีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชุมชน ในขณะที่ผู้หญิงมีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวกับการผลิตซ้ำในครัวเรือน สอดคล้องกับกาญจนา แก้วเทพ (2546) ที่ได้ศึกษาประเด็นทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับสถานที่

หรือพื้นที่ที่ได้กำหนดให้ผู้หญิงและผู้ชายอยู่ในพื้นที่เหล่านั้น การศึกษาดังกล่าวพบว่า รูปแบบการจัดสรรพื้นที่ให้กับหญิงชายในสังคมค่อนข้างจะเป็นไปในทิศทางเดียวกันทั่วโลก คือ “ที่ของผู้หญิง คือ ที่บ้าน” และ “ที่ของผู้ชาย คือ ที่สาธารณะ”

แม้จะมีการแบ่งแยกพื้นที่ระหว่างผู้หญิงและผู้ชายออกจากกัน หากแต่ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชายของชาวผู้ไทยเป็นไปในลักษณะที่เกื้อกูลและสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยผู้ที่เป็นสามีมีบทบาทในการเป็นผู้นำครอบครัว ผู้ชายต้องเป็นคนขยันไม่ละเลยหน้าที่ต่อครอบครัว โดยต้องดูแลให้ความคุ้มครองแก่ภรรยาและบุตรให้สมกับเป็นช้างเท้าหน้า ในขณะที่ผู้หญิงชาวผู้ไทยมีหน้าที่อยู่กับैयाฝ้ากับเรือน เลี้ยงลูก หุงหาอาหาร ตักน้ำ ตำข้าว ทอผ้า จัดหาเครื่องนุ่งห่ม นอกจากนี้ ผู้หญิงยังมีหน้าที่ไปช่วยงานสามีนอกบ้าน เช่น ถอนกล้า ดำนา เกี่ยวข้าว ฟาดข้าวและงานในไร่สวน รวมไปถึงการปรนนิบัติดูแลพ่อแม่ของสามี

ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายในการผลิตภาคการเกษตรของชาวผู้ไทย

ความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมผู้ไทยที่ทำการเกษตรเป็นหลัก โดยเฉพาะการทำนา พบว่า ผู้หญิงมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกอย่างอย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชายล้วนแต่เป็นแรงงานในการผลิตที่เกื้อกูล โดยได้มีการแบ่งหน้าที่ตามความเหมาะสมตามลักษณะทางกายภาพ คือ ฝ่ายชายจะต้องทำงานที่ใช้กำลังมากกว่า เช่น งานในไร่นาโดยฝ่ายชายมีหน้าที่ ไถพรวนดิน วิดน้ำเข้านา นอกจากนี้ ยังพบว่าการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศในสังคมผู้ไทยที่เป็นสังคมเกษตรกรรมมีลักษณะการแบ่งงานที่ยืดหยุ่น ถ้าฝ่ายใดไม่อยู่ก็ฝ่ายหนึ่งก็สามารถทำแทนได้ นอกจากนี้ฝ่ายชายยังมีหน้าที่ในการจัดการเศรษฐกิจของครัวเรือน คือ ผู้ชายเป็นผู้หารายได้มาจุนเจือสมาชิกในครัวเรือน ในขณะที่ผู้หญิงมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเกษตร เช่น การเลี้ยงสัตว์ และงานหัตถกรรมต่างๆ เช่น การจักสาน ทอผ้า และมีหน้าที่รับผิดชอบงานในบ้าน ดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัว รวมถึงผู้หญิงยังเป็นผู้ทำหน้าที่เก็บเงิน และจัดสรรผลผลิตทางการเกษตรของครอบครัว ทั้งในแง่ของการแจกจ่ายและการใช้ในการทำบุญ ดังจะเห็นได้จาก

เมื่อผู้ชายทำงานได้ค่าตอบแทนเป็นเงิน หรือทำนาได้ผลตอบแทนเป็นข้าว ผู้ชายจะมอบหน้าที่ในการดูแลค่าใช้จ่าย และการจัดสรร แบ่งปันผลผลิตให้กับภรรยาของตน

การจัดสรร แบ่งปันผลผลิต และดูแลจัดการเรื่องค่าใช้จ่ายของครอบครัว มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในครอบครัว ในกรณีของครอบครัวชาวผู้ไทยความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยาจะเป็นความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน แม้จะให้เกียรติยกย่องสามีว่าเป็นผู้นำครอบครัว ที่สมาชิกทุกคนในบ้านต้องเชื่อฟัง แต่ในความเป็นจริงแล้วอำนาจการตัดสินใจในครอบครัวของชาวผู้ไทยในประเด็นต่างๆ ทั้งในและนอกครัวเรือน จะเป็นการตัดสินใจร่วมกันของสามีและภรรยา เช่น ในกิจกรรมการผลิตภาคการเกษตรของครัวเรือน หรือการจัดหาอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการเพาะปลูก สามีจะเป็นผู้ตัดสินใจเป็นหลัก แต่ภรรยาก็มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นทั้งสนับสนุนและการคัดค้านการตัดสินใจของสามี ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมการผลิตของครัวเรือนทำบนที่ดินที่เป็นมรดกของฝ่ายหญิง ผู้หญิงจึงมีส่วนรับรู้และตัดสินใจ

การตัดสินใจเรื่องค่าใช้จ่ายภายในบ้าน พบว่า ผู้หญิงมีอำนาจการตัดสินใจมากกว่าผู้ชายในเรื่องการจัดหา หรือซื้ออาหาร เพื่อการบริโภคของสมาชิกในครอบครัว ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันต่างๆ ผู้หญิงเป็นคนตัดสินใจ ส่วนการซื้อขายผลผลิต หรือซื้อเครื่องใช้ภายในบ้านเป็นการตัดสินใจร่วมกันของทั้งสามีและภรรยา

ในประเด็นของอำนาจการตัดสินใจในสังคมของชาวผู้ไทย พบว่า แบบแผนการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ขึ้นอยู่กับระบบการผลิตของครอบครัวเป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนทำงานการผลิตในภาคการเกษตรผู้ชายจะเป็นผู้ตัดสินใจหลักในเรื่องการเกษตร โดยผู้หญิงจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับระดับการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในกิจกรรมการผลิต ถ้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมการผลิตมากระดับการตัดสินใจก็จะสูงตามไปด้วย ในขณะที่การตัดสินใจเรื่องค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ผู้หญิงเป็นผู้ตัดสินใจเป็นหลัก แต่ก็ต้องถามความคิดเห็นของสามี หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้ที่เป็นผู้รับผิดชอบเรื่องใด ผู้นั้นก็จะเป็นผู้ตัดสินใจเป็นหลัก

จากกรณีตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า เพศไม่ได้เป็นตัวกำหนดอำนาจในการตัดสินใจ แต่ความรับผิดชอบในกิจกรรมที่ทำเป็นสิ่งบ่งชี้ว่า ใครจะเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในกิจกรรมนั้นๆ

นอกจากประเด็นข้างต้น ในยุคการผลิตภาคการเกษตรของหมู่บ้านซึ่งมีพัฒนาการต่อเนื่องมาตั้งแต่การเริ่มเข้ามาก่อตั้งหมู่บ้าน ในยุคนี้ชาวผู้ไทยยังคงยึดมั่นในจารีต และความเชื่อดั้งเดิมที่มีการสืบทอดกันมา การดำเนินชีวิตในขั้นตอนต่างๆ การทำมาหากิน กิจกรรมประเพณีพิธีกรรมต่างๆในชุมชน ผู้หญิงและผู้ชายต่างมีพื้นที่ในการแสดงบทบาทแตกต่างกันออกไป คือ ผู้ชายมีบทบาทอยู่ในพื้นที่สาธารณะ ออกมามีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชุมชน ในขณะที่ผู้หญิงมีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตซ้ำในครัวเรือน มีบทบาทในบริบทของพื้นที่ส่วนตัวหรือที่บ้าน อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายในชุมชนชาวผู้ไทย ทั้งกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ และกิจกรรมในพื้นที่ส่วนตัวต่างก็เอื้อประโยชน์ต่อกัน ก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ความอยู่รอด และความสงบสุขทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน

พัฒนาการของการผลิตที่มีการแตกสาขาไปสู่การผลิตภาคบริการ ผ่านรูปแบบของการกลายเป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (ตั้งแต่ พ.ศ. 2541 จนถึงปัจจุบัน)

สืบเนื่องจากปี พ.ศ. 2541 ซึ่งเป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย Amazing Thailand จังหวัดต่างๆ พยายามค้นหาทรัพยากรในพื้นที่ของตน เพื่อนำมาพัฒนาให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดกาฬสินธุ์มีแหล่งท่องเที่ยวอยู่หลายแห่ง ดังจะเห็นได้จากคำขวัญของจังหวัดที่ว่า

**“เมืองฟ้าแดดสงยาง โปงลางเลิศล้ำ วัฒนธรรมผู้ไทย
ผ้าไหมแพรวา ผาเสวยภูพาน มหาธารลำปาว ไดโนเสาร์สัตว์โลกล้านปี”**

ในจำนวนแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 7 รายการนี้ สิ่งที่ปรากฏออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรม หรือเป็นวัตถุสามารถสัมผัสรับรู้ได้นั้น มี 6 รายการด้วยกัน แต่มี

เพียงหนึ่งอย่างที่ยังคงมีลักษณะเป็นนามธรรม คือ วัฒนธรรมผู้ไทย และเท่าที่ผ่านมา ยังไม่สามารถสัมผัสอย่างเป็นรูปธรรม จังหวัดกาฬสินธุ์จึงเล็งเห็นว่า วัฒนธรรมผู้ไทย มีศักยภาพสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้

จังหวัดกาฬสินธุ์ จึงได้จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัด เพื่อออกสำรวจหมู่บ้านผู้ไทย โดยมีแนวคิดหลักที่ใช้ในการพิจารณาคัดเลือก คือ ต้องเป็นหมู่บ้านผู้ไทยที่ยังมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมได้รับอิทธิพลจากสังคมสมัยใหม่ น้อย มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพเหมาะสมที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดกาฬสินธุ์ มุ่งไปที่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไทย ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐที่พยายามส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากขึ้น อีกทั้งการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ยังใช้งบประมาณน้อยเพราะอาศัยฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้วในชุมชน

จังหวัดกาฬสินธุ์ได้ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ดำเนินการจัดตั้ง ให้หมู่บ้านโคกโก่งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมผู้ไทย มีการนำ รูปแบบการท่องเที่ยวแบบ Home Stay เข้าไปเผยแพร่ให้กับคนในชุมชนและ ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวออกไปอย่างกว้างขวาง ทำให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ เดินทางเข้าไปท่องเที่ยวและเรียนรู้วัฒนธรรมของชาวผู้ไทย อย่างต่อเนื่อง

ด้วยเหตุดังกล่าว หมู่บ้านผู้ไทยโคกโก่ง ได้ผนวกรูปแบบการผลิตภาคบริการ ควบคู่กับการผลิตแบบเกษตรกรรมซึ่งเป็นวิถีผลิตแบบดั้งเดิมของชุมชน ผ่านการจัดการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยได้เปิดเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยอย่างเป็นทางการมาตั้งแต่วันที่ 11 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา และได้รับการสนับสนุน ด้านการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวจากหน่วยงานจากทั้งภาครัฐและเอกชน และสื่อมวลชนเป็นอย่างดี

ปัจจุบันแม้ว่าหมู่บ้านผู้ไทยโคกโก่งจะได้รับการส่งเสริมให้เป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ชาวผู้ไทยโคกโก่งก็ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีรายได้เสริม จากการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยจำแนก ออกได้ดังนี้

1. รายได้จากการจำหน่ายสินค้าต่างๆ ไป จากร้านค้าสวัสดิการชุมชน ที่คนในหมู่บ้านเป็นสมาชิกร่วมกัน โดยจะมีการปันผลกำไรให้กับสมาชิกทุกปี
2. รายได้จากการจำหน่ายสินค้า และผลิตภัณฑ์พื้นเมือง ที่ได้รับเงินทุนสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่ม จากสหกรณ์การเกษตร อำเภอภูจินารายณ์
3. รายได้จากการเปิดบ้านพักต้อนรับนักท่องเที่ยว

ความสัมพันธ์ทางสังคมตามจารีตของชาวมุ่ไทย

ความสัมพันธ์ของชาวบ้านทั้งหญิงและชายในสังคมของชาวมุ่ไทยจัดได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ในแนวนอน (Horizontal relation) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่งที่มีอยู่ในโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมของชาวมุ่ไทย โดยมีการศึกษาของอานันท์ กาญจนพันธุ์ (2537) ที่ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับประเด็นความสัมพันธ์ในแนวนอนในสังคมวัฒนธรรมไทยเอาไว้ว่า

...ในสังคมชนบท ยังมีรูปแบบความสัมพันธ์ในแนวนอนอีกมากที่ยังไม่มีการศึกษาไว้อย่างเป็นระบบ เช่น ความสัมพันธ์แบบเครือข่ายในชนบทภาคเหนือหมู่บ้านหลายแห่งอาจรวมเป็นเครือข่ายในการใช้น้ำ และเครือข่ายพิธีกรรมเพื่อจัดงานสลากภัต และงานปอยหลวง ซึ่งเรียกว่า “หัวหมวดวัด” การหันมาศึกษาในแนวนอน จะช่วยให้เข้าใจศักยภาพของชาวบ้านมากขึ้น เพราะเครือข่ายต่างๆ นำไปสู่ความร่วมมือในการจัดการทรัพยากร และการปรับตัวต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว...

การที่ผู้วิจัยได้เข้าไปทำการศึกษาชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทยโคกโก่ง ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบที่มีความสอดคล้องกับข้อสังเกตของอาจารย์อานันท์ในช่วงต้น โดยพบว่า ความสัมพันธ์ในแนวนอนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่เอื้อต่อการรวมกลุ่มทางสังคมในกรณีของชาวมุ่ไทยโคกโก่งพบว่า เกิดการรวมกลุ่มทางสังคม โดยมีรูปแบบของกิจกรรมที่แตกต่างกันออกไป ดังต่อไปนี้

การรวมกลุ่มกันของหญิงสูงอายุในชุมชน หรือเรียกว่า “แม่ออกค้า” เป็นชื่อเรียกที่ได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนา โดยผลัดกันทำอาหารไปถวายพระที่จำพรรษาอยู่ที่วัดทุกๆ วันพระ โดยจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปอาทิตย์ละค้อม

จนกว่าจะครบรอบ เป็นการสืบทอดประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน และเป็น การช่วยจรรโลงพระพุทธรูปศาสนาผ่านการช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของวัด และ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน ในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ก็ได้รับความร่วมมือจากกลุ่มหญิงผู้สูงอายุในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมด้วยดี มาโดยตลอด โดยจะรวมกลุ่มกันเพื่อทำบายศรีที่จะใช้ในพิธีบายศรีสู่ขวัญให้กับ นักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ จากการเข้าไปศึกษาในชุมชนยังพบอีกว่า พิธีกรรมการเช่นไหว้ผี หรือชาวผู้ไทยเรียกว่า “การเลี้ยงผี” เป็นพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผี ของชาวผู้ไทยที่ยังคงปฏิบัติสืบเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน ผีปู่ตาของชาวผู้ไทย เป็นวิญญาณบรรพบุรุษประจำหมู่บ้านที่ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองเมื่อมีการตั้ง บ้านเรือนชาวบ้าน นอกจากนี้ผีปู่ตายังเป็นเสมือนที่พึ่งทางใจของชาวบ้าน เมื่อได้รับความเดือดร้อน เช่น ของหาย จะเดินทางไปไกลไปทำงานต่างถิ่น หรือจะ ถูกเกณฑ์ทหาร ชาวบ้านจะไปบนปู่ตา เพื่อวิงวอนให้เจ้าปู่ช่วยบันดาลให้ตนเอง สมความตั้งใจ พิธีกรรมดังกล่าวแท้จริงแล้วก็คือเครือข่ายทางสังคมรูปแบบหนึ่งที่ชาวบ้านในชุมชนเดียวกัน ชชาติพันธุ์เดียวกัน มีการใช้ประโยชน์จากป่า แหล่งน้ำ หรือที่ดินสาธารณะร่วมกัน พิธีกรรมการเลี้ยงผีของชาวผู้ไทย จึงเป็นกลไกทางสังคม วัฒนธรรม ที่ทำให้คนจากเครือข่ายเดียวกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความคิด ความเชื่อคล้ายกัน มีพื้นฐานทางสังคมร่วมกัน ได้มีโอกาสในการพบปะสังสรรค์ และ แสดงความเป็นเจ้าของทรัพยากรของชุมชนร่วมกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า พิธีกรรม การเลี้ยงผี เป็นภูมิปัญญาของชาวผู้ไทยที่เอื้อให้เกิดความสามัคคีและความรู้สึก ผูกพัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างคนในชุมชน

ความสัมพันธ์ในแนวนอน นอกจากจะปรากฏในรูปแบบของการรวมกลุ่ม เพื่อการประกอบพิธีตามความเชื่อของชุมชน และการรวมกลุ่มเพื่อจรรโลงศาสนา ความสัมพันธ์ในแนวนอนในสังคมของชาวผู้ไทย ที่เป็ความสัมพันธ์ในเชิงที่เกื้อกูล เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีพโดยการพึ่งพาธรรมชาติ ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตของชุมชน โดยมีการผนวกเอาวิถี การผลิตภาคบริการในรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน

ความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวนอนก็ยังคงอยู่ และสามารถปรับตัวได้อย่างสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตของชุมชนผ่านรูปแบบของการรวมกลุ่มชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน มีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยโคกโก่งเพื่อประสานงานในกิจกรรมการท่องเที่ยว และเพื่อการจัดสรรผลประโยชน์อย่างทั่วถึง และยุติธรรมของคนในชุมชน

ความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวนอน ที่ยังคงรากลึกลงอยู่ในโครงสร้างสังคมวัฒนธรรมของชาวผู้ไทย ทำให้กิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยวเป็นไปอย่างราบรื่น มีเป้าหมายร่วมกัน เห็นได้จาก ชาวบ้านโคกโก่งมีการประชุมวางแผนงาน กำหนดเป้าหมาย โดยมีตัวแทนหรือกรรมการที่รับผิดชอบเป็นหลักในการทำงาน มีการวางแผนการจัดการในด้านต่างๆ ทั้งการจัดการด้านคน สิ่งของ วัสดุ ทรัพยากร ที่มีอยู่อย่างเหมาะสม

พลวัตความสัมพันธ์หญิงชายตามจารีตท้องถิ่นของชุมชนชาวผู้ไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยพิจารณาจากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการความสัมพันธ์หญิงชาย ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชาวผู้ไทย มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปจากการจัดการความสัมพันธ์ในระบบจารีตดั้งเดิม ซึ่งสามารถวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของ 3 องค์ประกอบหลักที่ใช้เป็นกรอบในการจัดการความสัมพันธ์ของหญิงชายดังนี้ คือ

- *องค์ประกอบแรก* พิจารณาผ่านกิจกรรมของสมาชิกแต่ละคนในครัวเรือน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวสามารถจำแนกออกเป็น 2 ด้าน คือ

1) กิจกรรมที่เกี่ยวกับการผลิตสินค้าและบริการในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำแนกประเภทของกิจกรรมออกเป็น 1. กิจกรรมเกี่ยวกับการผลิตสินค้าพื้นเมือง คือ ผ้าทอผู้ไทย เสื้อเย็บมือ และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าทอมือ 2. การทำพานบายศรี 3. การแสดงฟ้อนรำ 4. ต้อนรับนักท่องเที่ยวและดูแลสถานที่

ในการจัดแสดง 5. เล่นดนตรีพื้นเมือง ฝ่ายดนตรี เครื่องเสียง 6. ฝ่ายประกอบพิธีกรรมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว

2) กิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการผลิตซ้ำในชีวิตประจำวัน หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงดูเด็ก การดูแลผู้ป่วย ในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำแนกประเภทของกิจกรรมออกได้ดังนี้ คือ 1. การประกอบอาหาร คิตรายการอาหาร 2. บริการอาหารเครื่องดื่ม 3. สาธิตวิถีชีวิตประจำวัน 4. จัดเตรียมที่พักให้นักท่องเที่ยว

ในกิจกรรมการท่องเที่ยวของบ้านโคกโก่ง ผู้หญิงเป็นผู้มีส่วนร่วม และมีบทบาทหลักในกิจกรรมเกี่ยวกับการผลิตซ้ำ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานบ้าน แต่ถึงแม้ผู้หญิงจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการผลิตที่เป็นแหล่งรายได้ที่เป็นตัวเงินเพิ่มขึ้นก็ตาม ผู้หญิงก็ยังคงทำงานบ้านเช่นเดิม ดังนั้นผู้หญิงจึงต้องทำงานหนักกว่าเดิม ทั้งงานต้อนรับนักท่องเที่ยวในสวนรวม และงานบ้านที่ต้องดูแลอาหารและที่นอนให้นักท่องเที่ยวที่มาพักแบบค้างคืน ในขณะที่ผู้ชายที่ทำหน้าที่เป็นกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการต้อนรับ และการจัดสถานที่ต้อนรับนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้มีส่วนในการส่งเสริมให้ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนในระดับที่เพิ่มมากขึ้น เพราะงานการให้บริการด้านต่างๆ ทั้งการบริการด้านอาหาร เครื่องดื่ม การดูแลความสะอาดเรียบร้อยของบ้านเรือน การจัดเตรียมห้องพักให้กับนักท่องเที่ยว งานเหล่านี้เป็นงานที่ผู้หญิงทำเป็นประจำอยู่ทุกวันในบ้านซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนตัว

แม้ว่าผู้หญิงจะออกมามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน แต่ผู้หญิงยังคงสามารถจัดการงานในครอบครัวได้อย่างไม่บกพร่อง เพราะการออกมาร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวของผู้หญิงชาวไทย ยังคงเป็นกิจกรรมที่มีรูปแบบไม่แตกต่างจากงานในบ้านเรือน เพียงแต่มีความแตกต่างในบริบทของพื้นที่เท่านั้น บทบาทหน้าที่ของผู้หญิงยังคงเกี่ยวพันกับงานบ้านเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการให้สวัสดิการ และการบริการแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน เช่น การประกอบอาหาร บริการอาหารเครื่องดื่ม ตลอดจนการดูแลด้านที่พัก

- **องค์ประกอบที่สอง** พิจารณาจากการเข้าถึงและการควบคุม (Access and Control Profile) เป็นการระบุถึงทรัพยากรที่ปัจเจกสามารถควบคุมเพื่อบรรลุ การทำกิจกรรมของตน รวมถึงการได้รับประโยชน์จากทรัพยากรนั้นๆ ซึ่งทรัพยากร ในที่นี้ ได้แก่ ที่ดิน เครื่องมือ อุปกรณ์ แรงงานในการผลิต เงินทุน การศึกษา และ การฝึกอบรม จากผลการวิจัยพบว่า ก่อนการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตมาเป็นการผลิตภาคบริการ ผู้ชายมีโอกาสดำเนินการความรู้และการฝึกอบรมต่างๆ มากกว่า ผู้หญิง เมื่อมีการผนวกการผลิตภาคบริการเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการผลิตของชุมชน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทำให้ผู้หญิงได้มีโอกาสเข้าร่วมอบรม และร่วมกิจกรรม กับเจ้าหน้าที่ ทำให้มีความรู้ มีประสบการณ์ และกล้าตัดสินใจมากขึ้น มีโอกาสในการเข้าถึงแหล่งความรู้เช่นเดียวกับผู้ชาย

- **องค์ประกอบสุดท้าย** เป็นการพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อบทบาท และการเข้าถึงการควบคุมทรัพยากร (Factor Influencing Activities, Access and Control) โดยปัจจัยต่างๆ ส่งผลกระทบต่อบทบาท และการเข้าถึงการควบคุม ทรัพยากรในชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทยโคกโก่ง ได้แก่

สภาพทางเศรษฐกิจ การจัดการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่งผลให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในกิจกรรมการผลิตที่เป็นแหล่งรายได้ของครัวเรือน ย่อมส่งผลให้ผู้หญิงมีอำนาจการตัดสินใจเพิ่มขึ้น

โครงสร้างของสถาบันครอบครัว เครือข่ายทางสังคม ระบบเครือญาติ ในชุมชน มีความสำคัญสำหรับผู้หญิงชาวผู้ไทย เพราะกลุ่มญาติเป็นปัจจัยที่ สนับสนุนให้ผู้หญิงผู้ไทยออกมาทำกิจกรรมของชุมชนได้หลากหลายมากยิ่งขึ้น

จารีต วัฒนธรรม และความเชื่อดั้งเดิมของชาวผู้ไทย เป็นปัจจัย สนับสนุนให้ผู้หญิงออกมาทำกิจกรรมของชุมชนได้เท่าเทียมกับผู้ชาย แม้จะมี การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตของชุมชนจากการผลิตเพื่อยังชีพควบคู่ไปกับการผลิตในภาคบริการ ผู้หญิงผู้ไทยยังคงรักษาสถานภาพทางสังคม และบทบาท ที่เกื้อหนุนหรือเท่าเทียมกับเพศชายไว้ได้อย่างสมดุล โดยผู้หญิงทำหน้าที่เป็น แรงงานในไร่นาเคียงคู่กับผู้ชาย การทอผ้าไว้ในครัวเรือน และการขายให้กับ นักท่องเที่ยวเพื่อหารายได้เสริม

งานบ้านของผู้หญิง มูลค่าทางเศรษฐกิจในระบบการผลิตภาค การบริการ

กิจกรรมการท่องเที่ยวของบ้านโคกโก่ง ทำให้งานที่ทำในพื้นที่สาธารณะที่เป็นงานของชุมชน กับงานที่ทำในพื้นที่ส่วนตัวหรืองานบ้านถูกเชื่อมโยงเข้าไว้ด้วยกัน สอดคล้องกับงานของกาญจนา แก้วเทพ (2546) ที่ให้มุมมองว่า คริวเรือนซึ่งถือเป็นพื้นที่ส่วนตัว และชุมชนซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด

กาญจนา แก้วเทพ (2546) ได้ศึกษาประเด็นทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับสถานที่หรือพื้นที่ โดยมองว่าในสังคมชนบทได้มีการจัดแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วนด้วยกัน คือ คริวเรือน ชุมชน และโลกภายนอกชุมชน คริวเรือนซึ่งถือเป็นพื้นที่ส่วนตัว และชุมชนซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด ในขณะที่พื้นที่บริเวณนอกชุมชนถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ของผู้ชาย และเป็นพื้นที่ต้องห้ามของผู้หญิง เพราะอาจมีอันตราย ไม่ปลอดภัยสำหรับผู้หญิง ข้อแตกต่างดังกล่าว ทำให้ผู้ชายมีโอกาสเรียนรู้และรู้เท่าทันโลกภายนอกมากกว่าผู้หญิง

ปัจจัยทางด้านสังคมวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชาย จากกรณีการแบ่งหน้าที่ของหญิงและชายให้แยกออกจากกันอย่างเด็ดขาดเกิดขึ้นจากระบบคิดที่แบ่งสังคมออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นสาธารณะ อันได้แก่เรื่องนอกบ้านหรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และบอกว่าส่วนนี้เป็นโลกหรือสังคมของผู้ชาย อีกส่วนถือว่าเป็นเรื่องชีวิตส่วนตัว อันได้แก่ เรื่องในบ้าน หรือการดูแลบ้านเรือนและสมาชิกภายในครอบครัว โดยมองว่าส่วนนี้เป็นโลกของผู้หญิง

ระบบคิดนี้เริ่มเกิดขึ้นในสังคมตะวันตก เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการผลิตจากเกษตรกรรม มาเป็นอุตสาหกรรม การผลิตแบบอุตสาหกรรม ทำให้งานและบ้านถูกแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด อุดมการณ์ความเป็นแม่บ้าน ได้ถูกสร้างขึ้นและจำกัดบทบาทผู้หญิงให้อยู่ภายในโลกของครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้หญิงชนชั้นกลางและชนชั้นสูง

ในขณะที่สังคมชนบท เช่น กรณีของชุมชนชาวผู้ไทยโคกโก่งนั้น ได้มีการจัดแบ่งพื้นที่ ออกเป็น 3 ส่วน คือ ครัวเรือน ชุมชน และโลกภายนอกชุมชน ครัวเรือนซึ่งถือเป็นพื้นที่ส่วนตัว และชุมชนซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่สาธารณะ เป็นพื้นที่ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด เห็นได้จาก ผู้หญิงในสังคมของชาวผู้ไทยสามารถทำหน้าที่เป็นแรงงานในการผลิตเคียงคู่กับผู้ชาย ทั้งเป็นแรงงานในการผลิตภาคการเกษตร และหัตถกรรม รวมถึงการที่ผู้หญิงเป็นแหล่งผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญของครัวเรือน อีกด้านหนึ่งผู้หญิงทำหน้าที่ในการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม และจรรยาบรรณธรรม จึงส่งผลให้ผู้หญิงมีบทบาทในชุมชนเช่นเดียวกับผู้ชาย หากแต่สิ่งที่แตกต่าง คือ พื้นที่บริเวณนอกชุมชนถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ของผู้ชาย และเป็นพื้นที่ต้องห้ามของผู้หญิง เพราะอาจมีอันตราย ไม่ปลอดภัยสำหรับผู้หญิง ข้อแตกต่างดังกล่าวทำให้ผู้ชายมีโอกาสเรียนรู้และรู้เท่าทันโลกภายนอกมากกว่าผู้หญิง แต่ภายหลังจากที่มีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้หญิงสามารถทำความรู้จักโลกภายนอกชุมชนมากยิ่งขึ้น ผ่านนักท่องเที่ยวที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โลกภายนอกหาได้มีแต่ความไม่ปลอดภัยและเป็นอันตรายสำหรับผู้หญิงอีกต่อไป แต่โลกภายนอกชุมชนกลับกลายเป็นโอกาสที่จะทำให้ผู้หญิงได้รับประสบการณ์ เกิดการเรียนรู้ ส่งผลให้ผู้หญิงมีมุมมองต่อสังคมที่หลากหลายและเปิดกว้างมากยิ่งขึ้น และสามารถนำประสบการณ์ความรู้ที่ได้มาปรับใช้ให้สอดคล้องกับสภาพการดำรงชีวิตในปัจจุบัน

ภายหลังจากที่หมู่บ้านผู้ไทยโคกโก่ง ได้พัฒนาระบบการผลิตภาคอุตสาหกรรม การบริการ ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควบคู่กับการผลิตภาคเกษตรกรรม ทำให้งานที่ทำในพื้นที่สาธารณะที่เป็นงานของชุมชนกับงานที่ทำในพื้นที่ส่วนตัว หรืองานบ้านถูกเชื่อมโยงเข้าไว้ด้วยกัน กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้มีส่วนในการส่งเสริมให้ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนในระดับที่เพิ่มมากขึ้น เพราะงานการให้บริการด้านต่างๆ ทั้งการบริการด้านอาหาร เครื่องดื่ม การดูแลความสะอาดเรียบร้อยของบ้านเรือน การจัดเตรียมห้องพักให้กับนักท่องเที่ยว งานเหล่านี้ เป็นงานที่ผู้หญิงทำเป็นประจำอยู่ทุกวันในบ้านซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนตัว

ในมุมมองของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักถูกมองว่า เป็นสิ่งที่ไม่มีคุณค่า และมูลค่า แลกเปลี่ยนในทางเศรษฐกิจ เพราะไม่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนที่จะนำไปสู่ การซื้อขาย

ในบริบทของการกลายเป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม งานบ้าน ที่เคยทำในบริบทของพื้นที่ส่วนตัวได้ถูกทำในพื้นที่สาธารณะ และงานบ้านที่เคย ถูกมองว่า เป็นเพียงการผลิตซ้ำในครัวเรือน กลายมาเป็นกิจกรรมที่มีผลตอบแทน ทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจขึ้นในชุมชน สามารถสร้างรายได้ ให้กับครัวเรือนและชุมชน นับตั้งแต่การทำอาหาร การรักษาความสะอาดบ้านเรือน การดูแลนักท่องเที่ยว การทอผ้า และแปรรูปเป็นสินค้า เพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ส่งผลให้งานบ้านของผู้หญิงกลายเป็นงานที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ แรงงานของ ผู้หญิงที่ใช้ในการทำงานด้านการบริการแก่นักท่องเที่ยวได้รับค่าตอบแทนเป็น ตัวเงิน หรือกล่าวได้ว่า แรงงานนี้มีมูลค่าการแลกเปลี่ยนเพราะได้มีการซื้อขายบริการ รวมถึงมีมูลค่าใช้สอยควบคู่กัน เห็นได้ชัดเจนจากรายได้ของชุมชนจากการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมล้วนแล้วแต่มาจากกิจกรรมการผลิตของผู้หญิง ไม่ว่าจะเป็นค่าอาหาร ค่าบ้านพัก การแสดงต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยมีการจัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยว ของชุมชนตามรายการ ดังต่อไปนี้

1. ค่าบ้านพัก	ร้อยละ 40
2. ค่าอาหาร	ร้อยละ 30
3. การแสดงต้อนรับ	ร้อยละ 15
4. ครัวเรือนทุกหลังคาเรือน	ร้อยละ 10
5. กองทุนหมู่บ้าน	ร้อยละ 5

(สี่เทียด ไตรยะวงษ์, 2549 : สัมภาษณ์)

ข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัยชิ้นนี้เป็นข้อค้นพบที่แย้งกับมุมมองของเศรษฐศาสตร์ กระแสหลักเห็นได้จากการที่งานบ้านถูกมองว่าเป็นงานที่ไม่มีคุณค่าในทางเศรษฐกิจ เนื่องจากในระบบการผลิตของครัวเรือน มีการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศที่เห็นได้ ชัดเจนก็คือ งานบ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นภาระหน้าที่ของผู้หญิงไม่ได้รับการพิจารณาว่า เป็นงาน (work) เพราะไม่ได้ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนที่จะนำไปสู่การซื้อขาย

ด้วยเหตุผลดังกล่าว งานบ้านจึงไม่รวมอยู่ในรายได้ประชาชาติ (กนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2545) ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นอิทธิพลจากมุมมองของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก การผลิตโดยทั่วไปไม่ได้คำนวณหรือนับเอามูลค่าแรงงานของผู้หญิงที่ใช้ไปในบ้านหรืองานในครัวเรือน (Domestic work) นับตั้งแต่การทำอาหาร การรักษาความสะอาดบ้านเรือน การซักรีดเสื้อผ้า การเลี้ยงดูลูก ซึ่งแรงงานของผู้หญิงในส่วนนี้ไม่ได้รับค่าตอบแทนเป็นเงิน หรือกล่าวได้ว่า แรงงานนี้ไม่มีมูลค่า การแลกเปลี่ยน แต่มีมูลค่าใช้สอย เพราะไม่ได้มีการซื้อขายบริการนี้แต่อย่างใด เมื่อเทียบกับสินค้าและบริการอื่นๆ ที่มีอยู่ในระบบตลาด

การจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมภายใต้ปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรมของธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

เมื่อจารีตวัฒนธรรมทางชาติพันธุ์ของชาวผู้ไทยกลายเป็นผลผลิตอย่างหนึ่งของระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม ที่ทำหน้าที่ผลิตสินค้าทางวัฒนธรรมแล้วพยายามสร้างจุดเด่นให้กับตัวสินค้า เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคในตลาดการท่องเที่ยว ชาวผู้ไทยโคกโก่งจึงต้องแสวงหาวิถีวิธีหรือกลไก ที่นำมาใช้เป็นการสร้างโอกาสในการแข่งขันและเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการต่อสู้แข่งขันกับหมู่บ้านวัฒนธรรมอื่นๆ วิธีการหรือกลยุทธ์ที่ดี คือ การสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับหมู่บ้านของตน ซึ่งในกรณีของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวผู้ไทยถือเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง (Cultural Commodity) ที่สามารถนำไปขายได้เช่นเดียวกับสินค้าอื่นๆ โดย กิติพร ใจบุญ (2537) ได้ให้นิยามไว้ว่า หัวใจของการท่องเที่ยวสมัยใหม่ คือ Exotic, Facilities และ Experience หรือ Souvenir ทั้งสามคำนี้ไม่ได้จำกัดความหมายอยู่เฉพาะในขอบเขตของนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังสะท้อนกลับไปนิยามตัวเองของนักท่องเที่ยวอีกด้วย และเป็นการจำกัดขอบเขตตรรกะนิยมของการบริโภคของนักท่องเที่ยว

ในกรณีของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยชุมชนของชาวผู้ไทยโคกโก่งกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอื่นๆ ได้ทำให้เกิดกระบวนการสร้าง

ความหมายเชิงสัญลักษณ์ เพื่อทำให้เกิดกระบวนการก่อรูปของอัตลักษณ์ในตัวสินค้า ให้มีความโดดเด่นเป็นพิเศษและสร้างความแตกต่างให้กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งนี้ก็เพื่อหลีกเลี่ยงจากความเหมือนและความซ้ำซาก จากแหล่งท่องเที่ยวอื่น หรืออย่างน้อยก็เป็นการกลบเกลื่อนความเหมือนนั้นด้วยวิธีการต่างๆ

กลยุทธ์ที่สำคัญ คือ การสร้างความหมายให้กับการท่องเที่ยว ผ่านการโฆษณาด้วยสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ เพื่อทำการโฆษณาประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว มีการระดมการใช้สื่อประเภทต่างๆ อย่างเข้มข้น เช่น การวางแผนพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวตามจุดแวะพักของนักท่องเที่ยว เช่น สถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง การตีพิมพ์บทความประชาสัมพันธ์ตามนิตยสารท่องเที่ยว เช่น อนุสาร อสท. รวมถึงการถ่ายทอดสารคดีการท่องเที่ยวผ่านสถานีโทรทัศน์

นอกจากนี้ชาวผู้ไทยโขงโขงใช้กลยุทธ์การสร้างภาพในอุดมคติผ่านเรื่องเล่าหรือประวัติขุมชนลงไปในสื่อต่างๆ เพื่อสร้างคุณค่า และความหมายให้กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำให้ความหมายของการท่องเที่ยวมีความซับซ้อน ต้องอาศัยการตีความเพิ่มมากขึ้น ผู้วิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อความหมายในปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรมระหว่างชาวผู้ไทยกับนักท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบด้วยกัน สามารถจำแนกออกเป็นประเด็นต่างๆ ได้ ดังนี้

1) วัฒนธรรมของชาวผู้ไทย ได้สื่อถึงความเป็นเลิศ (The Best) และความดั้งเดิม (Originality) ความเป็นเลิศและความดั้งเดิม แสดงให้เห็นผ่านคำขวัญของหมู่บ้าน ที่ว่า

“โขงโขงถิ่นผู้ไทย ใสสดน้ำตกตาดสูง
 ท้องทุ่งทิวเขางาม นามระบือผานนางแอ่น
 ดินแดนแห่งผู้สาวซั๊บ”

ลักษณะของความเป็นดั้งเดิม สะท้อนผ่านความสามารถในการรักษาประเพณีวัฒนธรรมของชาวผู้ไทยเอาไว้ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย ความเชื่อ ภาษาพูด หรือการสืบทอดประเพณีต่างๆ ในรอบปี และมีการนำมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยว ที่มีการต้อนรับผู้มาเยือนด้วยการบายศรีสู่ขวัญ การร่วมวงรับประทานอาหารแบบพาแลง ที่ประกอบไปด้วยอาหารพื้นบ้านที่หาได้

ตามฤดูกาล เช่น แกงอ่อมหวาน แกงหน่อไม้ แกงผักหวาน ปลาย่างจิ้มแจ่ว ลาบปลา และผักสดที่ขึ้นตามธรรมชาติ มีการพ่อนผู้ไทย รวมถึงการสาธิตวิถีชีวิตของชาวผู้ไทย เช่น การทอผ้า เซ็นผ้าย ต่ำหูก จักสาน และจำลองภาพการลงช่วงให้กับนักท่องเที่ยวได้ชม รวมไปถึงการนิยามความหมายให้ชาวผู้ไทยเป็นชนเผ่าที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน และมีเอกลักษณ์เฉพาะตน โดยมีเอกสารและหลักฐานต่างๆ รองรับ เช่น เอกสารงานวิจัยต่างๆ ประวัติศาสตร์ความทรงจำจากการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน และผู้รู้ท้องถิ่น

มีการใช้ต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและต้นทุนทางวัฒนธรรมภายในชุมชนเป็นสินค้า ชุมชนอาศัยต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและต้นทุนวัฒนธรรมที่ดีเพื่อเป็นประโยชน์ให้แก่ชุมชน อาจเรียกได้ว่าเป็นสินค้าให้กับนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาสัมผัสวัฒนธรรมชนเผ่าที่หาพบได้ยากในปัจจุบัน โดยมีสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ มีน้ำตกและลำธารติดกับหมู่บ้าน มีทุ่งนาสีเขียวขจี มีภูเขาล้อมรอบเป็นองค์ประกอบเกื้อหนุนให้เกิดความสมบูรณ์ในชุมชน

กลยุทธ์ดังกล่าว เป็นภาพสะท้อนให้เห็นว่า ท่ามกลางกระแสของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน ชาวผู้ไทยได้พยายามแสวงหาพื้นที่ทางสังคมให้กับกลุ่มของตน มีการแสดงออกทางวัฒนธรรมเพื่อแสดงตัวตนของกลุ่มผ่านสัญลักษณ์และพิธีกรรมต่างๆ ถือว่า เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่ชาวผู้ไทยหยิบยกเอามาใช้ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความเชื่อ พิธีกรรม ภาษา และสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมอื่นๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อการแสวงหาทางเลือกในการดำรงชีพท่ามกลางกระแสการพัฒนา และสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับคนกลุ่มอื่นได้อย่างสงบสุข

สอดคล้องกับข้อเสนอของอภิญา เฟื่องฟูสกุล (2546) ที่ได้ชี้ให้เห็นว่า ประเด็นสำคัญประการหนึ่งของการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมในระบบโลกาภิวัตน์ก็คือ จะต้องไม่มองระบบโลกาภิวัตน์ในแง่ของการแยกเป็นขั้วตรงข้าม หรือการต่อสู้กับโลกาภิวัตน์จะต้องปฏิเสธโลกาภิวัตน์เสมอไป หากแต่เราต้องมองให้เห็นด้วยว่า พลวัตของระบบโลกาภิวัตน์นั้นสามารถผลิตพลังด้านตรงข้ามตัวมันออกมาด้วย ซึ่งพลังที่ว่านี้ ก็คือ พลังของท้องถิ่นนิยม และพลังของทั้งสองกระแสเปรียบเสมือนด้านตรงข้ามของเหรียญเดียวกัน นั่นคือยิ่งพื้นที่โลกถูกครอบคลุมนด้วยพลัง

โลกาภิวัตน์มากขึ้นเท่าใด การเน้นความเป็นท้องถิ่นก็จะยิ่งปรากฏชัดขึ้นเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการเน้นท้องถิ่นนิยมเพื่อดึงดูดทุน หรือเพื่อเป็นปฏิกริยาต่อต้านกับทุนก็ตาม

กลยุทธ์ที่สื่อถึงความเป็นเลิศ (The Best) และความดั้งเดิม (Originality) ดังกล่าว เป็นภาพสะท้อนให้เห็นว่า ท่ามกลางกระแสของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน ชาวผู้ไทยได้พยายามแสวงหาพื้นที่ทางสังคมให้กับกลุ่มของตน มีการแสดงออกทางวัฒนธรรมเพื่อแสดงตัวตนของกลุ่มผ่านสัญลักษณ์และพิธีกรรมต่างๆ ถือว่าเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่ชาวผู้ไทยหยิบยกเอามาใช้ได้อย่างเหมาะสมท่ามกลางกระแสการพัฒนา

2) หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยโคกโก่งได้สร้างความหมายให้กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยใช้เทคนิคในการจำแนกให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไทยของหมู่บ้านโคกโก่งแตกต่างไปจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอื่น รวมถึงมีความพยายามที่จะพูดถึงวัฒนธรรมของตนเองโดยแสดงให้เห็นถึงความพิเศษ “เป็นชาติพันธุ์ที่มีวิถีปฏิบัติที่งดงาม” และ “วิถีการดำรงชีวิตที่บริสุทธิ์” ได้รับอิทธิพลจากสังคมสมัยใหม่อย่างประจักษ์ที่ควรค่าแก่การชื่นชมเป็นกระบวนการสร้างสรรค์และปรุงแต่งภาพลักษณ์ให้กับวัฒนธรรมของชาวผู้ไทย โดยการสื่อให้นักท่องเที่ยวเห็นว่า ชาวผู้ไทยยังคงมีวิถีการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิม มีความงดงามที่สะท้อนให้เห็นผ่านการแต่งกายแบบดั้งเดิมของชาวผู้ไทยทั้งหญิง ชาย เด็กเล็ก หรือผู้สูงอายุในชุมชน นอกจากนี้ รอยยิ้มของชาวผู้ไทยก็ยังเป็นสิ่งสื่อให้นักท่องเที่ยวเห็นว่าพวกเขามีวิถีชีวิตที่มีความสุข ภาพของเด็กเล็กที่ติดตามผู้ปกครองมาวิ่งเล่นในบริเวณวัดที่ใช้เป็นสถานที่จัดพิธีกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยวเป็นการสะท้อนภาพของความบริสุทธิ์และใสซื่อที่หาได้ยากในสังคมเมือง

กลยุทธ์นี้สอดคล้องกับความหมายของคำว่า “Exotic” ที่เป็นหัวใจของการท่องเที่ยวสมัยใหม่ เป็นการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวออกไปจากสถานที่ที่ตนเองคุ้นเคย เพื่อเป็นการแสวงหาความรู้ และประสบการณ์ที่แปลกใหม่ เป็นการเพิ่มความหมายให้กับการท่องเที่ยวที่ไม่ใช่เพียงการพักผ่อน แต่เป็นการเปิดรับประสบการณ์ใหม่ๆ ให้กับตนเอง

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวผู้ไทย ให้มีความแปลกใหม่และดึงดูดใจนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับวาทกรรมการท่องเที่ยวที่มีแนวคิดที่ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ คือ สินค้าของการท่องเที่ยว (Object of Tourism) ที่สามารถนำรายได้มาสู่ชุมชน (กฤษดาวรรณ หงส์ลัดดาธรรม์, อ้างใน ปณิตดา บุญยสาระนัย, 2546)

แม้ว่านักท่องเที่ยวจะมีความต้องการแสวงหาความแปลกใหม่ และหลีกเลี่ยงจากชีวิตประจำวันของตนมากเพียงใด นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนก็ยังคงต้องการความสะดวกสบายเหมือนกับการอยู่บ้าน หรือ คำว่า “Facility” ที่เป็นหัวใจอีกอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวสมัยใหม่ ดังนั้น กลยุทธ์การให้ความสะดวกสบายและความเป็นกันเองระหว่างเจ้าของบ้านกับนักท่องเที่ยว จึงถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน โดยเจ้าของบ้านที่จะมีนักท่องเที่ยวเข้าไปพัก ต้องรับผิดชอบอำนวยความสะดวกเรื่องที่พัก นอน เครื่องนอน ห้องน้ำ บ้านต้องมีห้องน้ำ ห้องสุขา มีห้องพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว หรือเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน มีความสะอาดและปลอดภัย เตรียม ยาสีฟัน สบู่ ผ้าเช็ดตัว และชุดแต่งกายชาวผู้ไทยที่ต้องมีไว้พร้อมบริการนักท่องเที่ยว และต้องคอยดูแลพานักท่องเที่ยวไปร่วมกิจกรรม การบายศรีสู่ขวัญและกินพางแลง เมื่อเสร็จกิจกรรมพากลับบ้านมาพักผ่อน และประกอบอาหารเข้าให้กับนักท่องเที่ยวก่อนที่จะเดินทางกลับ การให้ความสะดวกสบายและเป็นกันเองเหล่านี้ ล้วนแต่สร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวอยากกลับมาเยี่ยมเยือนเหมือนหมู่บ้านผู้ไทยโคกโก่งอีก

กลยุทธ์สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ที่นำมาใช้ในการสร้างรายได้ให้กับชุมชน คือ การนำเอาวัฒนธรรมและหัตถกรรมพื้นบ้านมาเป็นสินค้าที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยว เป็นการเก็บเอาความประทับใจจากการท่องเที่ยวกลับไป ซึ่งตรงกับคำว่า “Experience” หรือประสบการณ์ ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป ความแปลกใหม่และความแตกต่างเกิดจากกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวได้กระทำระหว่างการท่องเที่ยวที่สามารถปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของบ้านโคกโก่ง ได้แก่ การที่นักท่องเที่ยวแต่งกายด้วยชุดพื้นบ้านของชาวผู้ไทยในพิธีบายศรีสู่ขวัญแล้วถ่ายภาพเก็บไว้เป็นที่ระลึก

นอกจากภาพถ่ายแล้ว นักท่องเที่ยวยังต้องการงานหัตถกรรมที่ชาวบ้านทำขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นผ้าทอผ้าไทย เสื้อเย็บมือ สินค้าแปรรูปจากผ้าทอมือ เครื่องจักสานต่างๆ ซึ่งหัตถกรรมที่นำมาจำหน่ายเป็นของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยว ต้องมีความแตกต่างไปจากสินค้าทั่วไป ของที่ระลึกเหล่านั้นต้องมีกระบวนการผลิตที่มีคุณค่า มีความละเอียดปราณีต มักจะทำขึ้นด้วยมือ ใช้เวลาในการทำนาน เพราะของที่ระลึกจะเป็นที่ต้องการมากขึ้นหากเป็นงานที่ผลิตจากฝีมือของชาวผู้ไทย ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมของกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านโคกโก่งที่มีการสาธิตการตัดเย็บเสื้อ ผู้ไทยให้กับนักท่องเที่ยวได้เห็นขั้นตอนในการผลิตด้วย และบางครั้งนักท่องเที่ยวก็จะขอซื้อผ้า หรือเสื้อเย็บมือที่ทำตามบ้านแทนการซื้อผ่านร้านขายของที่ระลึก ทั้งนี้เพราะนักท่องเที่ยวต้องการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งหน้ากับผู้ผลิตเป็นการบริโภคคุณค่าในตัวสินค้าที่ถูกผลิตขึ้นอย่างเอาใจใส่ เช่น เสื้อเย็บมือ หรือผ้าทอของชาวผู้ไทย

อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์ของชาวผู้ไทยที่พยายามสื่อสารกับนักท่องเที่ยว และคนนอกชุมชน ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ในสองด้านควบคู่กันไป คือ ด้านหนึ่งเป็นภาพลักษณ์ด้านบวก คือ ความงดงามของวัฒนธรรมผู้ไทยที่ควรอนุรักษ์ แต่อีกด้านหนึ่ง ก็อาจสร้างภาพในเชิงด้อยในสายตาของนักท่องเที่ยวหรือคนภายนอก คือ เป็นภาพของความล้าหลัง ด้อยพัฒนา จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือ ซึ่งภาพในเชิงด้อยดังกล่าว บางครั้งก็ส่งผลดีต่อชาวผู้ไทยโคกโก่งทำให้ได้รับงบประมาณในการพัฒนา เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในหมู่บ้าน การฝึกอาชีพ การให้ความรู้ด้านสาธารณสุข เป็นต้น

ภาพลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นให้มีทั้งภาพของความบริสุทธิ์ที่งดงาม แต่แฝงไว้ด้วยความด้อยพัฒนาในสายตาของคนภายนอก และถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวจะทำให้ชาวผู้ไทยมีสถานะเป็นเหมือนวัตถุทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต เพื่อการเที่ยวชม แต่ภาพลักษณ์ดังกล่าวสามารถใช้เป็นทางเลือกในการรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และภายใต้วาทกรรมเพื่อการท่องเที่ยว ชาวผู้ไทยไม่ได้ตอบสนองต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ชาวผู้ไทยได้พยายามปรับตัวให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงที่กำลังไหลบ่าเข้ามาในชุมชน

ข้อค้นพบจากการศึกษาข้างต้น สอดคล้องกับความคิดของเสนห์ จามริก (2544) ที่มีต่อกระแสชุมชนท้องถิ่นโดยมองว่า ผลจากกระแสโลกาภิวัตน์กับอำนาจรัฐนี้เอง ที่เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดสำนึกตื่นตัวที่จะเรียนรู้ เพื่อบูรณะฟื้นฟูอัตลักษณ์และภูมิปัญญาความเป็นอิสระพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่นอันหลากหลาย

นอกจากการผลิตพลังท้องถิ่นนิยมขึ้นมาแล้ว ความลึกลับหรือพลังด้านตรงข้ามของโลกาภิวัตน์นี้ ยังก่อให้เกิดกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างโลกาภิวัตน์และท้องถิ่นอีกด้วย กระบวนการดังกล่าว คือ การฟื้นฟูและผลิตซ้ำจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ การสร้างความหมายใหม่ และกำหนดบทบาทใหม่ให้กับอัตลักษณ์ของท้องถิ่น โดยเชื่อมโยงสัมพันธ์กับพลังต่างๆ ในบริบทโลกาภิวัตน์ เพื่อนำอัตลักษณ์นั้นๆ มาใช้ในการแก้ปัญหาหรือสร้างประโยชน์ใหม่ให้แก่ชุมชน

3) หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยโคกโก่ง ได้สร้างความหมายให้การท่งเกี่ยวเชิงวัฒนธรรม ว่าเป็นพื้นที่ทางสังคม (Social Space) รูปแบบหนึ่งเป็นพื้นที่ที่ไม่ใช่บ้าน และไม่ใช่สถานที่นอกบ้าน แต่ชาวผู้ไทยโคกโก่งได้จัดให้กิจกรรมการท่งเกี่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเสมือนพื้นที่ที่สาม หรือ The third space⁴ ที่มีความคาบเกี่ยวกันระหว่างพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ โดยมีการระบุว่าพื้นที่ทางสังคมนี้ คนที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์จะต้องมีลักษณะความสัมพันธ์รูปแบบใด แต่ก็เปิดกว้างให้กลุ่มคนที่มีความสนใจเรียนรู้ ชิมชับบรรยากาศ และวิถีชีวิตของชาวผู้ไทย ซึ่งก็คือ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนได้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์และทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับชาวผู้ไทย และมีระยะเวลาอันจำกัดในปฏิสัมพันธ์ทางสังคม แต่ก็ต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของชุมชน ไม่ทำการละเมิดกฎเกณฑ์ของชุมชน

⁴ มโนทัศน์พื้นที่ที่สาม (third space) เป็นการนิยามคำว่า “การต่อต้าน” ขึ้นใหม่ เพื่อก้าวพ้นการคิดแบบขั้วตรงข้ามที่ปฏิเสธอำนาจ และแสวงหาพื้นที่นอกขอบเขตอำนาจ โดยพื้นที่ที่สาม คือ การไม่หยุดนิ่งหรือปักกรากกับอัตลักษณ์ที่ตายตัว ไม่จำเป็นต้องอยู่พ้นจากพื้นที่ของอำนาจและการกดขี่ในแง่ที่อำนาจและการต่อต้านไม่ได้เป็นอิสระจากกัน การต่อต้านเป็นการไม่ยอมถูกจัดให้อยู่ในพื้นที่ที่กำหนดด้วยวิธีที่ย้ายถ่ายพื้นที่ (dislocation) ไม่จำเป็นต้องโค่นอำนาจเก่าหรือประกาศความเป็นปฏิปักษ์พลังการต่อต้านอยู่ที่การให้โอกาสนิยามอัตลักษณ์ใหม่ๆ ขึ้นมา ซึ่งการต่อต้านเป็นการขมวดความสัมพันธ์ของมโนทัศน์ปัจเจกภาพ ร่างกาย และปฏิบัติการ (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2546 : 93-112)

การสร้างความหมายให้กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ว่าเป็นพื้นที่ทางสังคม เป็นการปรับตัวของชุมชนที่มีต่อกระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้ามาในชุมชน ผ่านรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของอาจารย์ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544) ที่เสนอว่า โลกาภิวัตน์เองก็มีหลายด้าน ไม่ใช่ด้านที่จะมาครอบงำอย่างเดียว หากแต่ยังมีปฏิกริยาตอบโต้กับกระแสโลกาภิวัตน์ที่สะท้อนผ่าน “ความรู้ชาวบ้าน” หรือ popular knowledge ซึ่งหมายถึง สิ่งต่างๆ ที่คุ้นเคย เป็นความรู้ที่ไม่มีใครควบคุมขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ฝังลึกอยู่ในวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีรูปแบบไม่เหมือนกัน ในทัศนะของอานันท์ กาญจนพันธุ์ ความรู้พื้นบ้านแท้จริงแล้ว คือ “พื้นที่ทางวัฒนธรรม” ที่เปิดให้ผู้คนสามารถแสดงตัวตนของตัวเองออกมาได้ ดังนั้น ในสภาวะการณ์ที่โลกาภิวัตน์กำลังพยายามจะทำลายความเป็นมนุษย์ มนุษย์จะแสดงความเป็นมนุษย์ได้ก็ต่อเมื่อมีพื้นที่เหล่านี้ ข้อเสนอนี้ สอดคล้องกับแนวคิด “สิทธิชุมชน” หรือความเป็นชุมชน ในแง่ของการแสดงความเป็นตัวตน หรือการแสดงออกของความเป็นมนุษย์ ในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป มนุษย์จะแสดงความเป็นมนุษย์ได้ก็ต่อเมื่อเรารู้ว่า เรามีความคล้ายคลึงกับคนอื่นอย่างไร และประการที่สอง ก็คือว่า ความรู้สึกที่ตระหนักว่ามีคุณค่าอะไรบางอย่างที่เราเห็นร่วมกัน ที่เราจะแสดงออกมาได้

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา และทำให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับกลไกการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมข้างต้น เป็นผลมาจากกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยม และการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมต่างชาติ ทั้งจากนักท่องเที่ยวและการเปิดพรมแดนติดต่อสื่อสารระหว่างคนต่างวัฒนธรรมที่มีความเข้มข้นขึ้น เกิดการไหลเวียนแลกเปลี่ยนทั้งความรู้ เทคโนโลยี วัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของคนในโลกสมัยใหม่อย่างมาก ชุมชนชาวไทยแม้จะถือได้ว่าเป็นสังคมที่ยังยึดมั่นในจารีตประเพณี แต่ก็อยู่ภายใต้สังกัดของรัฐสมัยใหม่ที่กำลังพัฒนาอย่างรวดเร็ว มุมมอง ทัศนคติของชาวไทยจึงไม่ได้ถูกจำกัดไว้เฉพาะในพื้นที่ทางวัฒนธรรมของตนอีกต่อไป ชาวไทยต้องเรียนรู้และปรับตัวมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับตัวทางด้านวัฒนธรรม วัฒนธรรมถูกเชื่อมโยงเข้าหากันมากขึ้นเรื่อยๆ และเส้นแบ่งทางวัฒนธรรมก็พร่าเลือนมากขึ้น วัฒนธรรมของ

ชาวผู้ไทยก็ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์ แต่เป็นสิ่งที่คนภายนอกสามารถเข้าถึงและสัมผัส เรียนรู้ได้ ผู้คนมีปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรมเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ทำให้ชาวผู้ไทยต้องนำกลยุทธ์ต่างๆ มาใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของปัจจุบัน โดยเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนของตนไปพร้อมๆ กับการเรียนรู้วัฒนธรรมสมัยใหม่

วิถีผู้ไทย : การตอบรับ ปรับเปลี่ยน กับกระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ความสัมพันธ์หญิงชายในการจัดการการท่องเที่ยวของชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่งหลังจากจัดตั้งเป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป ผู้หญิงไม่ได้มีหน้าที่ให้บริการหรือดูแลเพียงเฉพาะคนในครอบครัวของตนเท่านั้น หากแต่ผู้หญิงชาวผู้ไทยยังต้องคอยให้บริการดูแลนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวและพักอาศัยในหมู่บ้านด้วย โดยเริ่มตั้งแต่การต้อนรับ การจัดที่พักและอาหารเพื่อรับรองแขก การแสดงฟ้อนรำ และการสาธิตวิถีชีวิตของชาวผู้ไทย ส่งผลให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในกิจกรรมการผลิตที่เป็นแหล่งรายได้ของครัวเรือน เพราะได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเช่นเดียวกับผู้ชาย และเมื่อผู้หญิงมีส่วนร่วมในกิจกรรมการผลิตที่ก่อให้เกิดรายได้ ย่อมส่งผลต่อบทบาทของผู้หญิงในด้านการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากรเปลี่ยนแปลงไปด้วย ผู้หญิงได้มีโอกาสเข้าร่วมมอรรณ และร่วมกิจกรรมกับเจ้าหน้าที่บ่อยครั้ง ทำให้มีความรู้ มีประสบการณ์ และกล้าตัดสินใจมากขึ้น ทำให้ผู้หญิงชาวผู้ไทยมีบทบาทหน้าที่ทางสังคมมากขึ้น นอกจากนี้งานบ้านที่ผู้หญิงทำ ซึ่งเดิมถูกมองว่าเป็นงานในบริบทของพื้นที่ส่วนตัว คือเป็นงานที่ต้องทำเป็นประจำในครัวเรือน และเป็นงานที่ไม่ก่อให้เกิดผลผลิตส่วนเกินที่จะนำรายได้มาสู่ครัวเรือนกลับกลายเป็นงานบริการนักท่องเที่ยวที่นำมาซึ่งรายได้ และมีมูลค่าทางเศรษฐกิจต่อครัวเรือนและต่อชุมชน

ปรากฏการณ์ดังกล่าว เป็นภาพสะท้อนของกระแสโลกาภิวัตน์และการพัฒนาภายใต้ระบบการผลิตแบบทุนนิยมที่เข้ามาในชุมชนของชาวผู้ไทย ในรูปแบบของการทำให้หมู่บ้านผู้ไทยที่ยังคงมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม กลายมาเป็นหมู่บ้าน

เพื่อการท่องเที่ยว วัฒนธรรมต่างๆ ถูกจัดแสดงเพื่อผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวดังกล่าวก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนบทบาทของผู้หญิงผู้ไทย โดยผู้หญิง กลายเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในทางเศรษฐกิจเคียงคู่กับผู้ชายทั้งในระดับครอบครัว และในระดับชุมชน นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังสามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผน ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะการพัฒนาผู้หญิงให้สอดคล้องกับ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้น โดยกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้ผู้หญิงในชุมชนมีโอกาสในการพบปะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ กับนักท่องเที่ยว รวมถึงองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ส่งผลให้ผู้หญิงมีมุมมองต่อสังคมที่หลากหลาย และเปิดกว้างมากยิ่งขึ้น เอื้อให้เกิด การส่งเสริมให้ผู้หญิงมีอำนาจในการตัดสินใจในกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับบทบาท ของผู้หญิง ในด้านต่างๆ จนสามารถดำเนินกิจกรรมที่พึงตนเองได้

บรรณานุกรม

- กนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2545. “ผู้หญิงกับเศรษฐศาสตร์” ใน **มติหญิงชาย (Feminist Approach) ฉบับที่ 5** (มกราคม 2545). กรุงเทพฯ : คณะทำงานส่งเสริม มติหญิงชายในการพัฒนา.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2546. “ผู้หญิง/ผู้ชาย : ที่บ้าน/ที่สาธารณะ” ใน **มติหญิงชาย (การสร้างองค์ความรู้แบบสตรีศึกษา) ฉบับที่ 6** (กรกฎาคม 2546). กรุงเทพฯ : คณะทำงานส่งเสริมมติหญิงชายในการพัฒนา.
- กิติพร ใจบุญ. 2537. “วัฒนธรรมการบริโภคและการท่องเที่ยว ความหมายที่ แปรเปลี่ยน” ใน **มุ่งสู่วัฒนธรรมการบริโภค : มุมมองที่แตกต่าง Towards Consumption Culture: Different Perceptive** วารสารร่วมพฤษ 12, 2 (กุมภาพันธ์) : 70-80.
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง. 2542. “ความสัมพันธ์หญิงชายและสิทธิทางทรัพย์สินใน สังคมชนบทอีสาน” วารสารสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ 11, 2 : 16-22.

ปนัดดา บุญยสารระนัย. 2546. “ชนเผ่าอาข่า : ภาพลักษณ์ที่ถูกสร้างให้สกรปรก
 ล้าหลังแต่ดึงดูดใจ” ใน ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, บก. **Identity Ethnic and
 Marginalization**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
 หน้า 81-115.

ประภาส อินทนปสาสน์. 2546. การบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบชุมชน
 มีส่วนร่วม กรณีหมู่บ้านโคกโก่ง อำเภอภูฉิมรายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์.
 วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ปราณี วงษ์เทศ. 2544. **เพศและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม.

พิเชฐ สายพันธ์. 2545. “ผู้ไท” ข้อถกเถียงทางประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ จุลสารไทย
 คติศึกษา สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 8, 2 : 44-50.

ศรินทิพย์ หมั่นทรัพย์. 2543. กระบวนการผลิตเชิงพาณิชย์และการปรับเปลี่ยน
 บทบาทหญิงชายในชุมชนปกากะญอ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
 มหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 เชียงใหม่.

สุชาดา ทวีสิทธิ์, บก. 2547. “เพศภาวะ : กระบวนทัศน์เพื่อโลกใบใหม่ที่เท่าเทียม.
 ใน เพศภาวะ : การท้าทายร่าง การค้นหาตัวตน. เชียงใหม่ : ศูนย์สตรีศึกษา
 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์. 2545. รายงานการศึกษาวิจัยโครงการการพัฒนา
 ระบบมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวบ้านโคกโก่ง ต.ภูคหวัว
 อ.ภูฉิมรายณ์ จ.กาฬสินธุ์. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เสนห์ จามริก. 2544. “กระบวนความเป็นท้องถิ่นในยุคโลกาภิวัตน์” ใน
 ชัชวาล ปุญฺณัน และสมเกียรติ ตั้งนโม, บก. **ท้องถิ่นพัฒนากับโลกาภิวัตน์
 วิกฤตโลก วิกฤตไทย อะไรคือทางรอด**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ มหาวิทยาลัย
 เชียงใหม่.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549. **แผนพัฒนา
 เศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติฉบับที่เก้า พ.ศ. 2545 - 2549**.
 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

อภิญา เฟื่องฟูสกุล. 2543. “พื้นที่ ในทฤษฎีสังคมศาสตร์”. วารสารสังคมศาสตร์
 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 12, 2 : 63-101.

อภิญา เฟื่องฟูสกุล. 2546. **Identity**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัย
 แห่งชาติ.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2537. “บทบาทของนักวิจัยและทุนวิจัยอเมริกันในการสร้าง
 กระบวนทัศน์ด้านไทยศึกษา”. ใน เอกสารการประชุมวิชาการเรื่อง **บทบาท
 ของต่างประเทศในการสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย.**
 จัดโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. วันที่ 5-6 สิงหาคม 2537.
 ณ โรงแรมรอยัลลอคคิด เซอราตัน, กรุงเทพมหานคร.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2544. **โลกาภิวัตน์กับวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์.
 Greenwood, D. 1982. **Cultural authenticity**. *Cultural Survival Quarterly*,
 27-28.

Howell, David W. 1993. **Passport: an introduction to the travel and Tourism
 industry**. 2 nd ed. South Western Publishing Co.

Pigram, J. 1993. “Planing for tourism in rural areas: bridging the policy
 implementation gap” In Pearce and Butler, eds., **Tourism Reach:
 Critiques and Challenges**. London: Routledge.

บรรณานุกรมสัมภาษณ์

นายสีเทียด ไตรยะวงษ์. ผู้ใหญ่บ้าน บ้านโคกโก่ง อำเภอภูจินารายณ์ จังหวัด
 กาฬสินธุ์. สัมภาษณ์ 9 กรกฎาคม 2549.